

Kovács Tímea

Kétnyelvűség, nyelvi interferencia

(A Balassi Bálint Intézet magyar nyelvi kurzusán részt vevő
angol–magyar kétnyelvű diákok nyelvhasználati
sajátosságainak szociolingvisztikai elemzése)

1. Bevezetés

A kétnyelvűség szociolingvisztikai szempontú kutatásainak egyik legmeghatározóbb területe az emigráns nyelvhasználat, amelynek irányait elsőként két tudós, Haugen és Weinreich szinte egy időben, 1953-ban jelölte ki. Weinreich *Languages in Contact* című művében felvázolja azokat a jelenségeket és problémákat, amelyek két nyelv érintkezése során megjelennek. Haugen *The Norwegian Language in America: A Study in Bilingual Behaviour* című könyvében az Egyesült Államok Wisconsin államában élő norvég bevándorló közösség történetének, nyelvállapotának, kétnyelvűségének modern, sok szempontú elemzését adja (Bartha 1999: 24). Weinreich munkásságának jelentősége, hogy felismerte és könyve utolsó fejezetében ki is nyilvánította, hogy a nyelvi kontaktusok kutatását csak az igen nagy változatosságot mutató strukturális és társadalmi-kulturális tényezők együttes figyelembevételével, egy szélesebb vizsgálati keretben lehetséges elképzelni. Ez tehát az a pont, ahonnan kezdve a szociolingvisztika és a kétnyelvűség-kutatás fejlődése szorosan összefonódik (Bartha 1999: 25).

Az angol–magyar kétnyelvűséget emigráns nyelvi környezetben Bartha Csilla (Delray, New Brunswick), Fenyvesi Anna (McKeesport) és Kontra Miklós (South Bend) kutatták.

2. A kutatás bemutatása

A vizsgált közösség

Kutatásom a Balassi Bálint Intézetben tanuló – a nyugati szórványmagarságból 10 hónapra érkező – ösztöndíjas diákok nyelvhasználati sajátosságaira irányult. Az Oktatási Minisztérium Határon Túli Magyarok Főosztálya és a Balassi Bálint Intézet minden évben pályázatot hirdet a magyar nyelvi és hungarológiai képzés

állami ösztöndíjára, amelynek célja a nyugati diaszpórában élő magyar származású fiatalok magyartudásának és magyarságismeretének fejlesztése. A pályázatra magyarul beszélő, 18. életévüket betöltött magyar származású fiatalokat várnak. A döntésnél figyelembe veszik a magyar nyelv-tudást, a közösségi munkát, az ajánlást, valamint a magyar kultúrával, művészettel vagy más területtel kapcsolatos tevékenységet. A képzés időtartama 10 hónap (február–június, szeptember–december).

A program magyar nyelvi és hungarológiai (magyarságismereti) tanulmányokat tartalmaz, emellett lehetőséget nyújt az országgal és a magyar kultúrával való aktív megismerkedésre is. A magyarságismereti tanulmányok keretében történelem, irodalom, földrajz, néprajz és művészettörténet tantárgyakat tanulnak a hallgatók. A program hungarológiai tanulmányokból záróvizsgával, magyar nyelvből pedig államilag elismert közép- vagy felsőfokú nyelvvizsgával fejeződik be.

A kutatás alanyai a Grosjean-féle definíció alapján kétnyelvűnek tekinthetők. A nyelvelsajátítás nyelvi környezet szerinti osztályozását követve esetükben keverednek az anyanyelvi (L1 elsajátítása L1 környezetben), az emigráns nyelvi (L1 elsajátítása L2 környezetben), a második idegen nyelvi (L2 elsajátítása L1 környezetben) és a természetes második nyelvi (L2 elsajátítása L2 környezetben) modellek (Bartha 1999: 168).

Az általam vizsgált gyakorló közösség tagjainak kétnyelvűségét a következő módon lehet jellemezni (Bartha 1999: 195, illetve Hamers és Blanc nyomán):

A) A két nyelv kompetenciaszintjei:	Egyenlőtlen (domináns) kétnyelvűség	Az egyik (angol) nyelv kompetenciaszintje magasabb
B) A kétnyelvűség kognitív szerveződése:	Összetett kétnyelvűség	A két nyelvhez közös fogalmi rendszer tartozik
C) Az elsajátítás ideje/módja:	Gyermekkori kétnyelvűség a) szimultán (az angol nyelvterületen születettek esetében) b) egymás után (magyar nyelvterületen születettek)	A két nyelv elsajátítása befejeződik a 10–11. életév körül A) mindkét nyelv első nyelvnek tekinthető (a családban a magyar az első) B) jellemzően a magyar az első, az angol a másik második nyelv
D) A saját nyelvi közösségi támogatottság megléte vagy hiánya:	Endogén kétnyelvűség (formális szinterek hiánya)	Van saját nyelvi környezet (ez leginkább a családra és a cserkészetre korlátozódik)
E) A két nyelv egymáshoz viszonyított státusza:	Hozzáadó (additív) kétnyelvűség	Mindkét nyelv magas társadalmi elfogadottságú (legalábbis a beszélőközösségben): kognitív előny
F) A csoporthoz tartozás tudata és a kulturális identitás:	Bikulturális kétnyelvűség	Kettős csoporttudat és kettős kulturális identitás

3. A vizsgálat módszerei

Kutatásaim során a rendszeres óralátogatást ötvözöm a kérdőíves módszerrel és a személyes interjúkkal. A 2003/2004-es tanévben két hónapig rendszeresen látogattam a magyar csoportok óráit, és feljegyzéseket készítettem a gyakorlóközösség jellegzetes nyelvhasználatáról. Az idei tanévben (2004/2005) pedig a kezdetektől (októbertől) figyelemmel kísérem mindkét magyar nyelvi csoport munkáját. A tanórák látogatásán kívül személyes interjúkat is készítek a diákokkal: egyet a tanév kezdetekor, a másodikat a végén.

A vizsgált alanyok egyéni és közösségi szinten megfigyelhető szociolingvisztikai jellemzőinek feltárását a Tanulmányi Osztály archívuma segíti.

3.1. Társadalmi, közösségi és egyéni szociolingvisztikai tényezők

Noha az általam vizsgált közösség nem tekinthető hagyományos értelemben vett beszélőközösségnek, a közösen eltöltött magyar nyelvi képzésen gyakorló nyelvi közösségként működik, és tagjai mind nyelvhasználati sajátosságuk, mind egyéni és közösségi szociolingvisztikai jellemzőik tekintetében erős konvergenciát mutatnak a korábban vizsgált emigráns kétnyelvű beszédközösségekkel (South Bend – Kontra Miklós, Delray – Bartha Csilla, McKeesport – Fenyvesi Anna, New Brunswick – Bartha Csilla).¹

A kutatás alanyai közül (27) heten magyar nyelvterületen (Erdély, Budapest, Pécs, Szlovákia) születtek, egy Münchenben, ketten Ausztráliában, öten Kanadában, tizenketten az Egyesült Államokban. Hárman Ausztráliában, nyolcan Kanadában, tizenhatan az Egyesült Államokban élnek jelenleg. A külföldön születettek szülei többségben elsőgenerációs emigránsok, akik magyar nyelvterületen születtek, és vagy 1956-ban, vagy később, az 1980-as években politikai vagy gazdasági okokból hagyták el Magyarországot, Erdélyt, Szlovákiát vagy a Vajdaságot.

Emigráns körülmények között általában három generáció alatt zajlik le a nyelvcsere,² de már egy-két generáció alatt is drámaian megváltozik a nyelv használata és funkciója.³ A tengerentúlon angolszász nyelvi környezetben élő szórványmagyar-ság területileg nem érintkezik⁴ az anyaország nyelvével, és a nyelvi és kulturális asszimiláció folyamatával párhuzamosan a csoporton belüli interetnikus kommunikációt felváltja az intraetnikus kommunikáció.⁵ Így a legtöbb közösségben a magyar

¹ Bartha 2002: 113.

² Bartha 2002: 121.

³ Gal 2002: 165.

⁴ Bartha 1996: 270-271.

⁵ Bartha 1996: 272.

nyelv már nem központi kategória a magyar azonosságtudatot illetően,⁶ sőt a 2. és 3. generáció leginkább az angol nyelv segítségével fejezi ki etnikai identitását.⁷

Általános tendencia, hogy emigráns beszélőközösségekben a kétnyelvűség átmeneti állapotát a másodgenerációsok megjelenése billenti át. Ennek egyrészt az az oka, hogy ők már a befogadó társadalom intézményeiben szocializálódnak, és bár a családon belül még a magyar nyelvet használják, az iskolában, munkahelyükön szinte kizárólag angolul beszélnek.⁸ Másrészt a másod- és elsőgenerációsokban is elég hamar tudatosul, hogy az egzisztenciális fölemelkedéshez a befogadó társadalomban a nemzetközi munkaerőpiacokon is az angol anyanyelvi szintű ismerete vitathatatlan előnnyel jár, tehát az angol nyelv piaci értéke jóval magasabb a magyarénál.⁹

A Balassi Intézetben vizsgált gyakorlóközösségben nem fedezhető föl ilyen egyértelmű eltérés az első- és másodgenerációs (vagy akár harmadikgenerációs) nyelvhasználók között. Ennek föltehetően az az oka, hogy az elsőgenerációsok is kisgyermekként hagyták el Magyarországot, és az intézményes szocializációt már angol nyelvterületen kezdték. A családi szocializációt tekintve nem különböznek az angol nyelvterületen született társaiktól, akik szintén csak az intézményes szocializáció színterein találkoztak először az angol nyelvvel, mivel szüleikkel otthon magyarul beszéltek. Fontos szempont az is, hogy az elsőgenerációs szülők közül mindenki beszél angolul valamilyen szinten. Így számukra lehetséges a többségi nyelven való kommunikáció, míg a korábbi emigráns hullámokban kivándoroltak elsőgenerációs tagjai általában nem vagy csak nagyon korlátozottan sajátították el az angol nyelvet.

Érdekes megfigyelni a nyelvmegőrzési szándéokra vonatkozó kérdésre adott válaszokat. Minden válaszadó hangsúlyozta, hogy szeretné a magyar nyelvet továbbörökíteni. Feltűnő, hogy többen szeretnék Magyarországon élni és dolgozni. Számukra a magyar nyelv piaci értéke is megnő, hiszen minél jobban beszélnek magyarul, annál könnyebben találnak Magyarországon munkát, és illeszkednek be a magyar nyelvi környezetbe. Ők tehát erősebben motiváltak a nyelvmegtartást illetően. A többiek esetében nagyon erős érzelmi motiváció rajzolódik ki. Kilenc hónapot töltenek el a társaikkal Budapesten. Élményeik – személyes beszélgetéseink során kiderült, hogy nagyon jól érzik magukat Budapesten – fölerősítik bennük a magyar nyelv érzelmi értékét, ami többé már nemcsak szüleik, nagyszüleik nosztalgiával őrzött nyelve, hanem az övék lett.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a szempontot sem, hogy előttem már mások is töltettek-e ki kérdőíveket a diákokkal. Ez azt eredményezheti, hogy talán éle-

⁶ Bartha 2002: 132.

⁷ Fejős 1992: 77-78.

⁸ Bartha 1995/96: 418.

⁹ Bartha 1996: 272.

tükben először szembesülnek azzal a ténnyel, hogy a kétnyelvűségük, amely a családban természetes, kortárs közösségben pedig nem feltétlenül derül ki vagy jár előnnyel, mások számára érdekes. Ezáltal tudatosul bennük az, hogy kétnyelvűek, és hogy ez több haszonnal, mint hátránnyal jár.

A legszűkebb nyelvi környezetet, vagyis a családi hátteret közelebbről megvizsgálva azt látjuk, hogy mindegyik interjúalany legalább egyik szülője magas iskolázottságot igénylő szellemi munkát végez. Bár a végzettség és a szocioökonómiai státusz a nyelvmegtartás szempontjából ambivalens tényező,¹⁰ vizsgált esetünkben egyértelműen pozitívan hat rá. Már csak azért is, mert jelentős anyagi teherrel jár a magyarországi tartózkodás.

3.2. Nyelvhasználati területek

A vizsgálatok főként a magyar nyelvi órákra korlátozódnak, ahol tehát nem a spontán nyelvhasználat a jellemző, hiszen a diákok éppen azért járnak órákra, hogy magyar nyelvtudásukat fejlesszék. A tanár–diák és diák–diák interakciókat figyelemesebben tanulmányozva bizonyos tendenciák és kommunikációs stratégiák mégis megfigyelhetők.

A diák–diák interakciót vizsgálva feltűnő, hogy órán kívül egymás között mindig angolul beszélnek. Előfordul, hogy magyarul próbálkoznak, de szinte mindig átváltanak angolra, amint valamilyen nehézségbe ütközik a nyelvi kifejezés.

A tanórán, a tanárral való beszélgetés során is többször átváltanak angolra, főleg akkor, amikor úgy érzik, hogy a tanár nem része a köztük zajló kommunikációnak, vagy így próbálják kívülállását jelezni. Leginkább akkor, amikor megerősítést várnak egymástól egy-egy szó jelentésével kapcsolatban: „Az a *bearing*, a csapágy?” Ez a fajta társalgási kódkeverés tehát jól példázza azt, hogy az angol a *mi-típusú* szolidaritást fejezi ki a résztvevők között,¹¹ és ezért használják egymás között, illetve informális helyzetben.

A kérdőíves kérdésekre adott válaszok az otthoni környezet nyelvhasználati területeiről árulnak el többet. Családon belül szinte mindenki magyarul beszél a szüleivel. Egy válaszadó édesapjával csak angolul beszél, de korábban, amíg édesanyja is élt, magyarul beszéltek otthon. Ebben a tragikus esetben föltehetően negatív érzelmi többlet tapad a magyar nyelvhez, és ezért választották az angolt a családi kommunikáció eszközéül. Egy kislány csak édesapjával beszél angolul, így az ő esetében a magyar – ahogy azt ő kedvesen megfogalmazta – „apanyelv”. Egy másik válaszadó csak az anyukájával beszél magyarul. Az ő esetét még érdekesebbé

¹⁰ Bartha 1996: 274.

¹¹ Wardhaugh 2002: 93.

teszi, hogy hároméves koráig édesanyja csak magyarul, édesapja (angol anyanyelvű) pedig csak spanyolul beszélt hozzá. Miután elkezdett óvodába járni, és az óvónők kérésére, akik megjedtek, hogy a gyerek nem beszél angolul, az apa következetesen csak angolul beszélt hozzá. Ez elég nagy érzelmi törést okozott neki, hiszen kisgyerekként nem értette, hogy édesapja, akivel korábban csak spanyolul beszélt, miért nem volt hajlandó megszólalni többet azon a nyelven. Két másik válaszadó viszont csak angolul beszél otthon, hiszen a családban már senki sem beszél magyarul. Az egyiknek a dédanyja volt magyar, a másik családban nincs semmi magyar vonal, csereprogramos diákként járt Magyarországon, és annyira megtetszett neki, hogy most a BBI felvételi előkészítő programjára jár.

A felmenő és Magyarországon élő rokonokkal mindenki csak magyarul beszél (eltételezve a fent említett kivételtől), de kortárs közegben, testvérekkel már angolul.

A családon kívül már leszűkül a magyar nyelvhasználati területek száma. Egyik válaszadó a családon kívül sehol máshol nem beszél magyarul. A többiek esetében azonban láthatjuk, hogy a magyar nyelv és kultúra hagyományos átörökítő helyszínei, az iskola és a templom¹² továbbra is fontosak. Ki kell emelni a cserkészmozgalmat, amely – a hagyományos intézményes magyar nyelvhasználati területeket egyre inkább háttérbe szorítva – a magyar nyelvmegőrzés egyik legfontosabb színterévé válik.¹³ Az egyéb klubok vagy a magyar bálók szintén fontos szerepet játszanak az emigrációs közösségek életében.

Összességében azonban elmondható, hogy a magyar beszéd fő színtere a vizsgált gyakorlóközösségben a családi élet, a magyar ismerősökkel, rokonokkal való találkozás. Azonban – a detroiti magyar közösséghez hasonlóan¹⁴ – az általam vizsgált közösségben a válaszok eredményei azt mutatják, hogy nincs már olyan nyelvhasználati színtér (a családon kívül), ahol kizárólag a magyar volna használatos.

4. Nyelvhasználati sajátosságok, nyelvi interferencia

Minden emigráns közösségi kétnyelvűség elemezhető a nyelvmegőrzés és a teljes nyelvcsere folyamatának mentén. Különböző nyelvi és nyelven kívüli tényezők lassíthatják ezt a folyamatot, és tovább megtarthatnak egy nyelvet az átmeneti kétnyelvűség állapotában. A kétnyelvű emigráns közösségekre azonban a fokozatos nyelvcsere jellemző. Ez a folyamat pedig együtt jár a kisebbségi, illetve az emigráns nyelv funkcionális és rendszerbeli egyszerűsödésével.¹⁵ Ez az egyszerűsödési

¹² Bartha 1995/96: 414.

¹³ Papp 1981: 140.

¹⁴ Bartha 1996: 276-277.

¹⁵ Bartha 1995/96: 419.

folyamat belülről vagy kívülről indulhat. A belülről indukált szimplifikáció egyetemes nyelvi jelenség. A kívülről indukált azonban a két nyelvi rendszer különbségéből, interferenciájából származik.

A jellegzetesen belülről indukált változások közül a jelentés kiterjesztése és a kategóriaváltás kevésbé, a tárgyas és alanyi ragozás eltűnése, a jelöletlen nyelvi változók elterjedése, az igekötők egyszerűsödése viszont sokkal inkább jellemzik a vizsgált közösség nyelvhasználatát.

A magyar nyelvi beszélőközösségre jellemző szimplifikációs tendenciák, mint például illativusi *-ba/-be* inessivusi (*-ban/-ben*) értelmű használata (ld. később), az *ikes* igék ragozása, az *ami* és *amely* használata, a feltételes módban a jelen idejű alanyi ragozás egyes szám első személyű toldalékai (pl. *tudnák, tudnék*), az *-e* kérdőszócska igei állítmányhoz való kapcsolása, a *miatt* és *véggett* stigmatizált használata¹⁶ nem tendenciózus. Ez föltehetően azzal magyarázható, hogy mivel nyelvtanulási célból érkeztek Magyarországra, és folyamatosan irányított nyelvi ellenőrzés alatt állnak, tudatosabb nyelvhasználóként odafigyelnek, és kerülik a tipikus nyelvi hibákat.

Noha a stigmatizált nyelvhasználat általában nem jellemző a vizsgált csoportra, a *suksükölés*, a *-t* végű igék kijelentő módja felszólító alakban feltűnően sokszor előfordul: „*Mondhassuk, hogy első az iskola.*” – „*Mondom, hogy nyugodtan mond-hassák angolul.*”

A kívülről indukált változások közé tartozik a kölcsönzés, az interferencia. Ez a kétnyelvű egyén nyelvhasználatában funkcionális és strukturális szinten egyaránt érezhető. Strukturális szinten az első fázis a lexikonvesztés, a második a grammatikai szabályok elvesztése. A kétnyelvű egyén beszédében egyre dominánsabbak lesznek az analitikus (az angol hatására kiváltott) tendenciák az agglutinálóval (a magyar döntő sajátosságával) szemben: a segédigék használata fölerősödik: a viszonyjelentéseket szintetikus szerkezet helyett inkább analitikus szerkezet fejezi ki (a *-hat/-het* segédigékkel való kifejezése).¹⁷ Megfigyelhető a jelzők analitikus használata (különösen a mennyiségjelzők egyes-többes számú névmási vonzata), a személyes névmások magyarban redundáns használata,¹⁸ a konvergencia, szabályátlánosság, a jelentés kiterjesztés, a szintaktikai tükörszerkezetek alkalmazása.¹⁹

Óralátogatásaim és a személyes interjúk során rendszeres feljegyzéseket készítettem a diákok beszédéről, s a következő általános tendenciákat fedezhettem föl nyelvhasználatukban.

¹⁵ Bartha 1995/96: 425.

¹⁶ Kontra 2003: 66-84.

¹⁷ Bartha 1995/96: 426.

¹⁸ Bartha 1995/96: 426.

¹⁹ Bartha 1996: 277-278.

A kívülről – a domináns nyelv és a kisebbségi nyelv interferenciája által – indukált változás egyértelműen kimutatható nyelvhasználatukban. Ez valószínűleg azzal magyarázható, hogy a domináns nyelv hatása sokkal inkább ösztönös, mint tudatos, és éppen ezért sokkal kevésbé ellenőrizhető.

A kívülről indukált nyelvhasználati sajátosságokat a következő szinteken fedeztem föl:

4.1. Fonetika / fonológia

Kiejtésükre jellemzőek a már korábban leírt tendenciák (Kálmán 1970), vagyis, hogy aspirált zárhangokat, sőtét *l*-et és amerikai (retroflex) *r*-et ejtenek, valamint a magyar *v* helyett *w*-t mondanak.²⁰ Ezen kívül jellegzetes nyelvi interferencia eredménye az is, hogy a magyar hosszú magánhangzókat, mint például az *é*-t, angol diftongusként ejtik: például: *izéil* (*ei*).

A szóvégi és szó eleji *s* hangokat *sz*-nek ejtik: *szükségesz*, *alkotász*, *kőműveszszerszám*, *sztresszelni*.

4.2. Morfológia

A mennyiségjelzőt a magyarban csak egyes számban álló névszó követheti,²¹ az angol pedig mindig többes számot használ. Az alábbi példák a határozatlan számnevekkel kapcsolatos bizonytalanságot mutatják: „*sok az angol szavak*” – „*Sok terrorszerek is mennek.*” – „*Itt a sok fák között.*” – „*Amerikában sok vízierőművek vannak.*” – „*Nagyon sok izmai vannak.*”

A határozott számnevek esetében azonban, noha az angolban ott is többes számban álló főnév következik, egyes számot használnak: „*Amikor elmegyek vásárolni, és az a szekér, mind a négy kerék mozog.*” – „*A harmadik képen két város látható.*” – „*Ez a három kép tisztán bemutatja, hogy milyen fontos a tiszta levegő.*” – „*Voltam négy külön könyvesboltban ezt a könyvet keresni.*”

Jellegzetes a segédigék túlzott használata *-hat/-het* értelemben: „*Ha jól vizsgálod azokban, tudsz kapni ilyen kreditpontot.*”

4.3. Lexika

A szókölcsonzés az egyik leggyakoribb jelenség, ami azzal magyarázható, hogy vagy reáliáról van szó, így a denotátum hiánya, vagy a hiányos szókinccs a kisebbségi nyelven²² kényszeríti a beszélőt szókölcsonzésre: „Magyarországon van

²⁰ Kontra 1986: 243.

²¹ Keszler – Lengyel 2002: 220.

²² Kontra 1986: 245.

wholegrain (teljes kiőrlésű) kenyér?” – „*Penguin* is van a hordók mellett.” – (Milyen büntetés volt?) „*Detention*, amikor később kellett maradni órák után.”

4.4. Mondattan

Az általános alany szinte kivétel nélkül az angol egyes szám második személyű referencia szabályát követi: „*Mikor mondok egy mesét neked, valamit el akarsz érni tőled.*” – „*Ha belépsz Budapestre, az teljesen más.*”

4.5. Az esetragok sajátos használata

Az esetragok képviselik talán a legtipikusabban azt a nyelvi szegmenst, ahol az angol–magyar interferenciából származó – külsőleg indukált – sajátosan kétnyelvű használat a legmarkánsabban jelenik meg. Az esetragok használatában a következő folyamatokat figyeltem meg:

(1) Az alanyeset túlzott elterjedése olyan esetekben, ahol a standard magyarban más eset lenne indokolt:²³ „*Tanultunk magyar nyelvtan, meg történelem.*” – „*Amerikában is megtalálni a magyar emberek.*” – „*Ugyanazok a hibák írok le.*” – „*Néphagyományok összetartják az emberek.*” – „*Mentünk New Yorkban látni egy barát.*” – „*Kell a jó állás kapni.*” – „*Elvesztené minden politikai erő.*”

Ez a fajta angol–magyar interferencia rendkívül tendenciózus a kétnyelvű beszédben, de a tudatosabb nyelvhasználattal párhuzamosan egyre inkább háttérbe szorul. Amikor azonban kódváltás is történik a mondaton belül, akkor minden esetben a jelöletlen alanyesetet használják tárgyesetként: „*Most tanulom az *accounting*, *marketing*, meg ilyeneket.*” – „*De amikor elkezdtük a *kindergarten*, akkor azt mondták, hogy apukám angolul beszéljen velem.*” – „*Találtam egy *organizáció*.*”

(2) Az inessivus (-*ban/-ben*) rag hiperkorrekt használata illativusi értelemben: „*És amikor magyarok mennek Amerikában.*” – „*És akkor költöztünk Amerikában.*” – „*Kínában mentem egy csoporttal.*”

Az illativus aszemantikus (-*ba/-be*) rag helyett inessivus (-*ban/-ben*): „*Fiatal pár, aki nagyon szerelmes egymásban.*”

A superessivus helyhatározó (-*n*) helyett inessivus: „*Kint van a parkban, a friss levegőben.*” – „*Harmadik képből hat gyereket lehet látni.*” – „*Ha Magyarországon vagy.*” – „*Milyen környezetben laknak a családom?*”

A superessivus alakú időhatározó (-*n*) helyett inessivus: „*Nehéz volt az elejében.*”

A fenti példák mind az *in* angol prepozíció (idő-, hely- és aszemantikus határozót egyaránt betöltő) funkciójából következnek.

²³ Fenyvesi 1995/96: 383.

Az elativus (-ból/-ből) túlzott használata a magyar nyelvben indokolatlan esetekben: elativus használata inessivus aszemantikus határozó helyett („*Olvastam valamennyit az újságból*”); elativus használata delativus helyhatározói értelemben („*ha ki akarsz menni az órából*” – „*ha kilépek ebből a határból*”).

Sublativus (-ra/-re) használata illativus helyhatározói értelemben: „*Valaki megy nyáritáborra.*”

Sublativus (-ra/-re) használata terminativus helyhatározói értelemben: „*Leiszod magad a sárga földre.*”

5. Összegzés

Noha a vizsgált gyakorlóközösséget az általánosnál tudatosabb nyelvhasználat jellemzi, a nyelvi interferencia jelenségeinek előfordulása mind spontán, mind kontrollált beszédhelyzetben szabályszerű mintát követ. Az első nyelvben (angol) megszokott rutin a második nyelvben (magyar) olyan esetekben eredményez negatív transzfert, vagyis interferenciát, mint például az esetrágok használatában, amelynek fogalma nem is létezik az angol nyelvben. Tudatos nyelvtanulással csökkenthető az interferencia-jelenségek előfordulásának gyakorisága, de mivel stabil kétnyelvűségről van szó, és mivel a magyar nyelv funkciói és spontán nyelvhasználati területei erősen korlátozottak, ez leginkább az egyes beszélő motiváltságának a függvénye.

IRODALOM

- BARTHA Csilla (1999): *A kétnyelvűség alapkérdései*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- BARTHA, Csilla (1995/1996): Social and Linguistic Characteristics of Immigrant Language Shift: The Case of Hungarian in Detroit. *Acta Linguistica Hungarica* 43 (3-4): 405-431.
- BARTHA Csilla (1996): A társadalmi kétnyelvűség típusai és főbb vizsgálati kérdései. *Magyar Nyelvőr* 120/3: 263-282.
- BARTHA Csilla (2002): Nyelvhasználat, nyelvmegtartás, nyelvcseré amerikai közösségekben. In: Kovács Nóra – Szarka László (szerk.): *Tér és terep. Tanulmányok az etnicitás kérdésköréből*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 111-136.
- CRYSTAL, David (2003): *A nyelv enciklopédiája*. Osiris, Budapest
- FEJŐS Zoltán (1992): Magyar gyökerek Amerikában. *Valóság* 1992/4: 77-78.
- FENYVESI Anna (1995/1996): The Case of American Hungarian Case: Morphological Change in McKeesport, PA. *Acta Linguistica Hungarica* 43 (3-4): 381-404.
- GAL, Susan (2002): Mi a nyelvcseré, és hogyan történik? In: A. Jászó Anna – Bódi Zoltán (szerk.): *Szociolingvisztikai szöveggyűjtemény*. Tinta könyvkiadó, Budapest
- KESZLER Borbála – LENGYEL Klára (2002): *Kis magyar grammatika*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- KONTRA Miklós (1986): Az amerikai–magyar kétnyelvűség kutatásának áttekintése (1906–1984). *Magyar Nyelvőr* 110: 237-255.
- KONTRA Miklós (2003): *Nyelv és társadalom a rendszerváltás kori Magyarországon*. Osiris, Budapest
- PAPP, Susan M. (1981): *Hungarian Americans and their communities of Cleveland*. Cleveland State University
- WARDHAUGH, Ronald (2002): *Szociolingvisztika*. Osiris, Budapest